

Studentų laiko perspektyva ir akademinis atidėliojimas: klasterių analizė

Raimonda Sadauskaitė¹, Audronė Liniauskaitė², Antanas Kairys³, Renata Ubavičiūtė⁴,
Gerda Tėvelytė⁵

¹ Klaipėdos universitetas, Humanitarinių ir ugdymo mokslų fakultetas, Psichologijos katedra, Salomėjos Nėries g. 5, 92227 Klaipėda, raimonda.sadauskaite@ku.lt

² Klaipėdos universitetas, Humanitarinių ir ugdymo mokslų fakultetas, Psichologijos katedra, Salomėjos Nėries g. 5, 92227 Klaipėda, audrone.liniauskaite@gmail.com

³ Vilniaus universitetas, Filosofijos fakultetas, Bendrosios psichologijos katedra, Universiteto g. 9/1, 01513 Vilnius, antanas.kairys@fsf.vu.lt

⁴ Klaipėdos universitetas, Humanitarinių ir ugdymo mokslų fakultetas, Psichologijos katedra, Salomėjos Nėries g. 5, 92227 Klaipėda, renata.ubaviciute@gmail.com

⁵ Klaipėdos universitetas, Humanitarinių ir ugdymo mokslų fakultetas, Psichologijos katedra, Salomėjos Nėries g. 5, 92227 Klaipėda, tevelyte.gerda@gmail.com

Anotacija. Tyrimu siekiama atskleisti studentų akademinio atidėliojimo ir noro sumažinti atidėliojimą raišką skirtinguose laiko perspektyvos klasteriuose. Tyrimo imtis – 652 studentai nuo 18 iki 52 metų. Akademiniam atidėliojimui ir norui sumažinti atidėliojimą įvertinti naudota Atidėliojimo įvertinimo skalė, skirta studentams (PASS), laiko perspektyva buvo vertinta naudojant Zimbardo laiko perspektyvos skalę (ZTPI). Atlikta hierarchinė klasterinė analizė, kuri leido išskirti keturis laiko perspektyvos klasterius ir įvertinti akademinio atidėliojimo bei noro sumažinti akademinį atidėliojimą skirtumus juose. Nustatyta, jog į ateities laiko perspektyvos klasterį patekę studentai yra linkę mažiau atidėlioti nei į negatyvios laiko perspektyvos ir subalansuotos laiko perspektyvos klasterius patekę studentai. Subalansuotos laiko perspektyvos klasterio atstovai labiau nori sumažinti atidėliojimą nei visų kitų klasterių atstovai.

Esminiai žodžiai: *akademinis atidėliojimas, laiko perspektyva, laiko perspektyvos klasteriai.*

Įvadas

Tikėtina, kad atidėliojimas atsirado kartu su žmonių civilizacija, prieš 2,5 milijonų metų (Knaus, 2000), ir vystėsi kartu su ja – daugėjo planavimo, išpareigojimų, o kartu ir galimybių atidėliojimui. Jo užuominų galima rasti įrašuose, padarytuose mažiausiai prieš tris tūkstančius metų. Atidėliojimas jau buvo minimas ankstyvuosiuose romėnų ir graikų kariniuose dokumentuose bei religiniuose tekstuose (Knaus, 2000). Panašu, kad šis seniai žmonių gyvenime atsiradęs reiškinys ne tik neketina išnykti, tačiau vis labiau plinta (Steel, 2007). Remiantis ilgalaikio tyrimo (Steel ir Ferrari, 2013), kuriame dalyvavo daugiau nei 20 000 asmenų, rezultatais, galima teigti, kad pastaruoju metu pasaulyje atidėliotojų vis daugėja.

Egzistuoja ne viena atidėliojimo samprata, šiame tyrime bus remiamasi viena jų – L. J. Solomon ir E. D. Rothblum (1984, p. 503), pagal kurią atidėliojimas apibrėžiamas kaip bereikalingas kokios nors veiklos vilkinimas tol, kol patiriamas subjektyvus diskomfortas. Atidėliojimas būdingas bene visoms gyvenimo sritims – darbo, kasdienių pareigų, sveikatos, laisvalaikio, šeimos ir partnerystės, socialinių ryšių (Klingsieck, 2013), tačiau viena sričių, kur atidėliojimas yra ypač paplitęs, – akademinė veikla. Akademinė veikla laikytinos įvairios su studijomis aukštojoje mokykloje susijusios veiklos, tokios kaip mokymasis egzaminams, rašto darbų rengimas, administracinių akademinų reikalų tvarkymas, lankomumas ir t. t. P. Steelas (2007) teigia, kad akademinės veiklas atidėlioti yra linkę 80–95 proc. studentų. B. U. Özer ir J. R. Ferrario (2011) tyrimas atskleidė, kad 55 proc. studentų yra būdingas dažnas ar nuolatinis akademinis atidėliojimas. Įvairios akademinės veiklos yra atidėliojamos nevienodai. Studentai labiausiai atidėlioja mokymąsi egzaminams, kursinio darbo rašymą ir užduotos savaitinės medžiagos studijoms skaitymą. Jie yra susirūpinę minėtų veiklų atidėliojimu bei labiausiai norėtų sumažinti atidėliojimą šiose srityse. Apskritai įvairias akademinės veiklas norėtų mažiau atidėlioti 30–75 proc. studentų (Kachgal, Hansen ir Nutter, 2001; Onwuegbuzie, 2004; Özer, Nemir ir Ferrari, 2009).

Tyrimais nustatyta, kad akademinio atidėliojimo pasekmės dažniausiai yra neigiamos. Metaanalizių (Steel, 2007; Kim ir Seo, 2015; Van Eerde, 2003) ir tyrimų (Grunschel, Schwinger, Steinmayr ir Fries, 2016; Kim, Fernandez ir Terrier, 2017) rezultatai rodo, kad studentų atidėliojimas yra susijęs su prastesniais pažymiais. Taip pat panašu, jog atidėliotojai, atlikdami darbus paskutinę akimirką, imasi įvairių priemonių, kad suspėtų juos atlikti. Nustatyta, kad akademinis atidėliojimas yra susijęs su sukčiavimu (pavyzdžiui, namų darbų kopijavimu nuo kolegos ar iš interneto) (Clariana, Gotzens, Badia ir Cladellas, 2012; Sureda-Negre, Comas-Forgas ir Oliver-Trobat, 2015; Vansteenkiste, Sierens, Soenens, Luyckx ir Lens, 2009). Atidėliojimas turi neigiamų pasekmių ir ilgalaikėje perspektyvoje. Ilgalaikių tyrimų rezultatai atskleidė, kad atidėliojimas yra susijęs su didesniu studentų patiriamu stresu, tam tikrų sveikatos sutrikimų simptomais, dažnesniu lankymusi pas gydytojus (Tice ir Baumeister, 1997). Todėl klausimas, kokie

psichiniai reiškiniai siejasi su atidėliojimu, tampa labai svarbus, nes atsakymas į jį gali padėti suprasti mechanizmus, nulemiančius atidėliojimą.

Dažnai sakoma, kad atidėliotojai švaisto savo laiką, todėl nenuostabu, jog laikas tyrimuose yra analizuojamas kaip svarbus atidėliojimo veiksnys (Pychyl, Morin ir Salmon, 2000). Kalbant apie psichologinius tyrimus laiko srityje, pastaruoju metu vienu iš dažniausiai tyrinėjamų laiko parametrų tampa laiko perspektyva (toliau – LP) (Liniauskaitė, 2007), ir tai sietina su P. G. Zimbardo ir J. N. Boydo darbais, kuriuose pristatoma minėtų autorių sukurta laiko perspektyvos teorija. Ja ir bus remiamasi šiame tyrime. Laiko perspektyva apibrėžiama kaip dažniausiai nesąmoningas procesas, kurio metu nuolatinė asmeninių ir socialinių patyrimų tėkmė yra priskiriama laiko kategorijoms, dar vadinamoms laiko rėmais, ir tai padeda tvarkyti, sujungti ir įprasminti šiuos patyrimus (Zimbardo ir Boyd, 1999, p. 1271).

P. G. Zimbardo ir J. N. Boydas (1999) išskyrė penkias laiko perspektyvas: neigiamos praeities, hedonistinės dabarties, ateities, pozityvios praeities ir fatalistinės dabarties.

Negatyvios praeities laiko perspektyva apibūdina pernelyg didelį konservatyvumą, atsargumą, permainingą vengimą. Į neigiamos praeities laiko perspektyvą orientuoti asmenys daug dėmesio skiria sunkiems ir nemaloniems išgyvenimams praeityje. Jie nemėgsta kaitos ir naujovių (Boyd ir Zimbardo, 2005; Boniwell ir Zimbardo, 2004).

Į hedonistinės dabarties laiko perspektyvą orientuoti asmenys gyvena šia akimirka, mėgaujasi didelę įtampą keliančia veikla, ieško, kas teiktų jaudulį, yra atviri draugystėms ir seksualiniams nuotykiams. Tokie asmenys veikia mažai rūpindamiesi savo elgesio pasekmėmis. Jie rizikuoja tapti priklausomais įvairiose srityse, patekti į nelaimingus atsitikimus (Boyd ir Zimbardo, 2005; Boniwell ir Zimbardo, 2004).

Į ateitį orientuoti asmenys visada numato dabartinių savo sprendimų ir veiksmų pasekmes ateityje. Jie yra atsidavę darbui dėl ateities tikslų. Dažnai dėl to jie aukoja dabarties malonumus. Tokie asmenys vengia rizikuoti. Jeigu asmuo yra pernelyg orientuotas į ateitį, jis minimalizuoja socialinius santykius, dalyvavimą bendruomeniniame gyvenime, tradicijų laikymąsi (Boyd ir Zimbardo, 2005; Boniwell ir Zimbardo, 2004).

Pozityvios praeities laiko perspektyva atspindi šiltą, dažnai sentimentalų ir nostalgiką asmens požiūrį į praeitį, dėmesį santykiams su šeima ir draugais. Asmenys, kuriems būdinga stipriai išreikšta pozityvios praeities laiko perspektyva, pasižymi aukštu savęs vertinimu ir laimingumo lygiu (Boyd ir Zimbardo, 2005; Boniwell ir Zimbardo, 2004).

Fatalistinės dabarties laiko perspektyva rodo žmogaus įsitikinimus apie tai, kad gyvenimą valdo išorinės, nuo paties žmogaus valios nepriklausančios jėgos (pavyzdžiui, dvasinės ar vyriausybės), todėl tie, kurie orientuoti į šią laiko perspektyvą, nelinkę galvoti apie savo elgesio pasekmes. Jie tiki, kad jų veiksmai nedaro nei teigiamos, nei neigiamos įtakos jų ateičiai. Asmenys, orientuoti į fatalistinės dabarties laiko perspektyvą, kaip ir tie, kurie orientuoti į hedonistinės dabarties laiko perspektyvą, nesirūpina elgesio pasekmėmis, tačiau tai daro ne dėl koncentravimosi į dabarties malonumus, bet dėl to, kad netiki, jog nuo jų veiksmų kas nors priklausys (Boyd ir Zimbardo, 2005; Boniwell ir Zimbardo, 2004).

Koks galimas ryšys tarp atidėliojimo ir laiko perspektyvos? Vien išanalizavus laiko perspektyvų apibūdinimus kyla įžvalgų apie laiko perspektyvos sąsajas su akademinio atidėliojimu. Pirmiausia ateities laiko perspektyva yra siejama su planavimu, ateities tikslų siekimu, dabarties veiklų atidėjimu dėl ateities (Boyd ir Zimbardo, 2005; Boniwell ir Zimbardo, 2004), taigi ateities LP turėtų sietis su mažesniu atidėliojimu. L. J. Solomon ir E. D. Rothblum (1984) teigia, kad atidėliojimas siejasi su diskomfortu, neigiamų emocijų patyrimu, o P. G. Zimbardo ir J. N. Boydas (1999) akcentuoja neigiamų emocijų patyrimo sąsajas su negatyvios praeities ir fatalistinės dabarties LP. Taigi, neigiamos emocijos galėtų būti veiksnys, siejantis šias LP su atidėliojimu. Didesniu atidėliojimu galėtų pasižymėti ir asmenys, kuriems būdinga išreikšta hedonistinės dabarties LP, nes hedonistinės dabarties LP siejasi su orientavimusi į dabarties malonumus, dėl to aukojant ateities planus (Boyd ir Zimbardo, 2005). Akademinio atidėliojimo ir praeities pozityvios laiko perspektyvos teorines sąsajas išvelgti sunku.

Tyrimai atskleidžia sąsajas tarp laiko perspektyvos ir atidėliojimo (ne akademinio, o „bendrojo“, neapimančio konkrečios srities). Nustatyta, kad į ateities laiko perspektyvą orientuoti asmenys yra nelinkę atidėlioti (Gupta, 2012; Jackson, Fritch, Nagaska ir Pope, 2003; Sirois, 2014), o stipriai išreikštos hedonistinės ir fatalistinės dabarties bei pozityvios praeities laiko perspektyvos yra susijusios su didesniu atidėliojimu (Gupta, 2012; Jackson et al., 2003). Negatyvios praeities laiko perspektyvos sąsajos su atidėliojimu yra susijusios nevienareikšmiškai. T. Jacksono, A. Fritch, T. Nagasakos ir L. Pope (2003) tyrimo rezultatai atskleidė, jog asmenys, orientuoti į negatyvios praeities laiko perspektyvą, yra linkę atidėlioti. Tačiau R. Guptos, D. A. Hershey ir J. Gauro (2012) tyrimo rezultatai yra priešingi – asmenys, orientuoti į negatyvios praeities laiko perspektyvą, yra linkę atidėlioti mažiau.

Laiko perspektyvos ir atidėliojimo tyrimų nėra gausu, o ir pastarieji atlikti matuojant „bendrąjį atidėliojimą“, neišskiriant konkrečios srities. Be to, kai kurie tyrimai daryti vadovaujantis kitomis atidėliojimo sampratomis (pavyzdžiui, Chu ir Choi, 2005; Ferrari, Johnson ir McCown, 1995), kurios išskiria netradicinius, ne visų pripažįstamus atidėliojimo tipus, todėl rezultatus sunku palyginti. Laiko perspektyvos ir akademinės srities atidėliojimo tyrimų, kurie būtų publikuoti, surasti nepavyko. Taigi, tai yra aktuali tyrimų sritis tiek mokslinė, tiek praktinė prasme.

Svarbu paminėti, kad kiekvienas žmogus turi stipriau ar silpniau išreikštas visas minėtas penkias laiko perspektyvas (Zimbardo ir Boyd, 1999), todėl pavienių laiko perspektyvų analizė neatskleidžia „pilno paveikslė“. Dėl šios priežasties pastaruoju metu vis dažniau pasitelkiama laiko perspektyvų derinių (profilų) analizė. Yra atlikta ne viena LP profilių analizė (Daukantaitė, 2015; Kairys, Urbanavičiūtė, Pociūtė ir Liniauskaitė, 2013; Sircova et al., 2015), tačiau kol kas nėra sutarimo nei dėl LP profilių skaičiaus, nei dėl turinio. Tarp galimų profilių išsiskiria subalansuotos LP profilis, kuris dažnai aptinkamas tyrimuose ir turi gerą teorinį pagrindimą. Tai yra vidutinio išreikštumo ateities ir hedonistinės dabarties bei stipraus išreikštumo pozityvios praeities laiko perspektyvų derinys; negatyvios praeities ir fatalistinės dabarties laiko perspektyvos idealiu atveju

turėtų būti išreikštos kuo silpniau (Boyd ir Zimbardo, 2005). Tokiu perspektyvų deriniu pasižymintis asmuo, kaip rodo tyrimų rezultatai, linkęs įvairiose situacijose elgtis adekvačiai ir jo elgesio nenulemia kuri nors pernelyg dominuojanti laiko perspektyva (Keough, Zimbardo ir Boyd, 1999). Todėl laiko perspektyvos profilių analizė – sparčiai besiplėtojanti ir aktuali tyrimų kryptis.

Šiuo tyrimu siekiama atskleisti studentų akademinio atidėlioimo ir noro sumažinti atidėlojimą raišką skirtinguose laiko perspektyvos klasteriuose. Laiko perspektyvos profilių (arba klasterių) išskyrimas – populiarī analitinė strategija, naudojama besidominčių laiko perspektyvų sąveika ir asmenų klasifikavimu į grupes pagal laiko perspektyvą tyrėjų (Daukantaitė, 2015; Kairys et al., 2013; Sircova et al., 2015; Sobol-Kwapinska ir Jankowski, 2016; Zhang, Howell ir Stolarski, 2013). Ji leidžia gauti naudingos informacijos apie egzistuojančius laiko perspektyvos derinius (įskaitant subalansuotą laiko perspektyvą), būdingus įvairaus amžiaus ir užsiėmimų asmenims, vėliau, remiantis šiais rezultatais, mėginti koreguoti laiko perspektyvą, taip siekiant kontroliuoti atidėlojimą.

Metodika

Tyrimo dalyviai

Tyrimė dalyvavo patogiosios imties būdu atrinkti 664 studentai iš keturių Lietuvos universitetų, tačiau 12 tyrimo dalyvių duomenys nebuvo įtraukti į analizę dėl nevėsiškai užpildytų klausimynų. Galutinė tyrimo imtis – 652 studentai (176 vyrai (26,8 proc.) ir 474 (72,7 proc.) moterys; du tyrimo dalyviai lyties nenurodė). Tyrimė dalyvavo 44 studijų programų studentai nuo 18 iki 52 metų; amžiaus vidurkis – 21,98 metų ($SD = 4,23$).

Tyrimo priemonės

Atidėlojimo įvertinimo skalė, skirta studentams (*Procrastination Assessment Scale for Students* (PASS), Solomon ir Rothblum, 1984). Lietuvišką versiją parengė Vilniaus universiteto psichologijos bakalauro studentė I. Oertelytė (2009), kurios darbo vadovas – K. Dragūnevičius. PASS yra 44 klausimų ir teiginių priemonė, sukurta akademiniam atidėlojimui matuoti. Skalė susideda iš dviejų dalių. Šiame tyrimė buvo naudota pirmoji skalės dalis (antroji, skirta akademinio atidėlojimo priežastims tirti, nenaudojama, nes ji nebūtina tyrimo tikslui įgyvendinti), kurią sudaro 18 teiginių. Jais matuojamas: 1) akademinio atidėlojimo dažnumas; 2) laipsnis, kuriuo atidėlojimas sukelia studentams neigiamų emocijų; 3) laipsnis, kuriuo studentai norėtų sumažinti savo atidėlojimą. Teiginiai apima šias akademinės sritis: kursinio darbo rašymas, mokymasis egzaminams, užduotos savaitinės medžiagos studijoms skaitymas ir savaitinių namų darbų atlikimas, administracinių akademinų reikalų tvarkymas, lankomumas ir kita su universitetu susijusi veikla. Atsakymai vertinami naudojant penkiabalę Likerto skalę (1 – niekada neatidėloju, 5 – visada atidėloju; 1 – nesukelia jokių neigiamų emocijų, 5 – visada

sukelia neigiamų emocijų; 1 – nenorėčiau sumažinti šios veiklos atidėliojimo, 5 – labai norėčiau visais atvejais sumažinti šios veiklos atidėliojimą). Remiantis L. J. Solomon ir E. D. Rothblum (1984) nurodymais, iš pirmosios skalės dalies sudarytos dvi poskalės: pirmoji jų matuoja atidėliojimo dažnumą ir jo sukeltą diskomfortą, taigi atitinka atidėliojimo apibrėžime nurodomus komponentus. Antroji poskalė vertina norą sumažinti atidėliojimą. Ji skaičiuojama sumuojant noro sumažinti atidėliojimą šešiose akademinėse srityse balus. Faktorių struktūra patikrinta patvirtinamosios faktorių analizės būdu. Buvo testuotas trijų faktorių modelis su vienu antro lygmens faktoriumi (apimančiu atidėliojimo dažnumą ir laipsnį, kuriuo atidėlojimas sukelia neigiamų emocijų). Tarp vieną sritį (pavyzdžiui, kursinio rašymą) atspindinčių teiginių liekamųjų paklaidų buvo įtrauktos kovariacijos. Faktorių analizė parodė, kad modelis adekvačiai tinka duomenims ($\chi^2 = 422,69$; $df = 116$; $p < 0,001$; CFI = 0,93; TLI = 90; RMSEA = 0,064). Skalės poskalių vidinio suderinamumo Kronbacho alfa (angl. *Cronbach α*) reikšmės įvairiuose tyrimuose varijuoja nuo 0,69 iki 0,87 (Glick, Millstein ir Orsillo, 2014; Lowinger, He, Lin ir Chang, 2014; Özer ir Ferrari, 2011). Šiame tyrime akademinio atidėliojimo poskalės Kronbacho alfa – 0,73, noro sumažinti atidėliojimą poskalės – 0,78.

Zimbardo laiko perspektyvos skalė (*Zimbardo Time Perspective Inventory* (ZTPI), Zimbardo ir Boyd, 1999). Lietuvišką versiją parengė A. Linauskaitė ir A. Kairys (2009). ZTPI sudaro 56 teiginiai, kuriuos prašoma įvertinti naudojant penkiabalę Likerto skalę (1 – visai netinka, 5 – labai tinka). Priemonė skirta penkioms laiko perspektyvoms įvertinti: negatyvios praeities (10 teiginių), hedonistinės dabarties (15 teiginių), ateities (13 teiginių), pozityvios praeities (9 teiginiai) ir fatalistinės dabarties (9 teiginiai). ZTPI poskalių reikšmės skaičiuojamos išvedant teiginių, priklausančių atitinkamoms poskalėms, balų vidurkius. Skalės poskalių vidinio suderinamumo Kronbacho alfa reikšmės įvairiuose tyrimuose varijuoja nuo 0,63 iki 0,85 (Birkás ir Csathó, 2015; Linauskaitė ir Kairys, 2009; Zimbardo ir Boyd, 1999). Šiame tyrime gautos tokios poskalių Kronbacho alfa reikšmės: negatyvios praeities – 0,80, hedonistinės dabarties – 0,76, ateities – 0,78, pozityvios praeities – 0,68, fatalistinės dabarties – 0,71.

Tyrimo dalyvių taip pat buvo prašoma nurodyti kai kuriuos demografinius duomenis: lytį, amžių ir studijų programą.

Tyrimo procedūra

Tyrimo dalyviai klausimyną pildė paskaitų metų. Prieš tai jie buvo supažindinti su tyrimo tikslu. Tyrimo dalyviai buvo informuoti, jog dalyvavimas yra savanoriškas ir anonimiškas. Taip pat jiems buvo atsakyta į iškilusius klausimus.

Duomenų apdorojimas

Tyrimo rezultatai apdoroti SPSS 21 programiniu paketu. Patvirtinamoji faktorių analizė atlikta programiniu paketu AMOS. Išanalizavus trūkstamus ZTPI atsakymus, nuspręsta juos užpildyti vidurkiu, kadangi trūkstamų reikšmių buvo mažai – iki 2,3 proc.

viename teiginyje. Trūkstumų atsakymų akademinio atidėlioimo skalėje nuspręsta neužpildyti dėl sudėtingos klausimyno struktūros.

Buvo skaičiuojamos koreliacijos, taikant Pirsono (angl. *Pearson*) koreliacijos koeficientą. Taip pat buvo atlikta hierarchinė klasterinė analizė (naudotas Vardo (angl. *Ward*) metodas ir Euklido atstumo kvadratas). Prieš klasterizuojant buvo atlikta išskirčių analizė – naudojantis Mahalanobio atstumu buvo pašalintos trys daugiamatės išskirtys. Buvo nagrinėti klasterių skaičiaus variantai nuo 4 iki 7 ir pasirinktas keturių klasterių sprendimas, kadangi juo remiantis gauta geriausia teorinė klasterių interpretacija. Siekiant patikrinti klasterizavimo kokybę, buvo atlikta MANOVA analizė, kurioje laiko perspektyvos buvo priklausomieji kintamieji, o klasteriai – nepriklausomieji. R^2 reikšmės buvo nuo 0,25 (esant negatyviai LP) iki 0,41 (esant fatalistinės dabarties LP). Išnagrinėjus kitus klasterių skaičiaus variantus, R^2 šiek tiek didėjo, tačiau klasterių interpretacija darėsi problemiška.

Prieš atliekant MANOVA, atlikta akademinio atidėlioimo ir noro sumažinti atidėlioimą išskirčių analizė. Remiantis Mahalanobio atstumu, pašalintos trys daugiamatės išskirtys. Įvertintas kintamųjų skirstinių normalumas, dispersijų – kovariacijų matricų – homogeniškumas buvo vertinamas Bokso (angl. *Box*) M kriterijumi, dispersijų lygybė – Levene testu. Duomenys MANOVA tinkami.

Rezultatai

Siekiant atskleisti laiko perspektyvos sąsajas su akademinio atidėlioimu ir noru sumažinti atidėlioimą, buvo atlikta koreliacinė bei klasterinė analizės. Koreliacinės analizės rezultatai pateikti 1 lentelėje.

1 lentelė

Laiko perspektyvos sąsajos su akademinio atidėlioimu ir noru sumažinti atidėlioimą

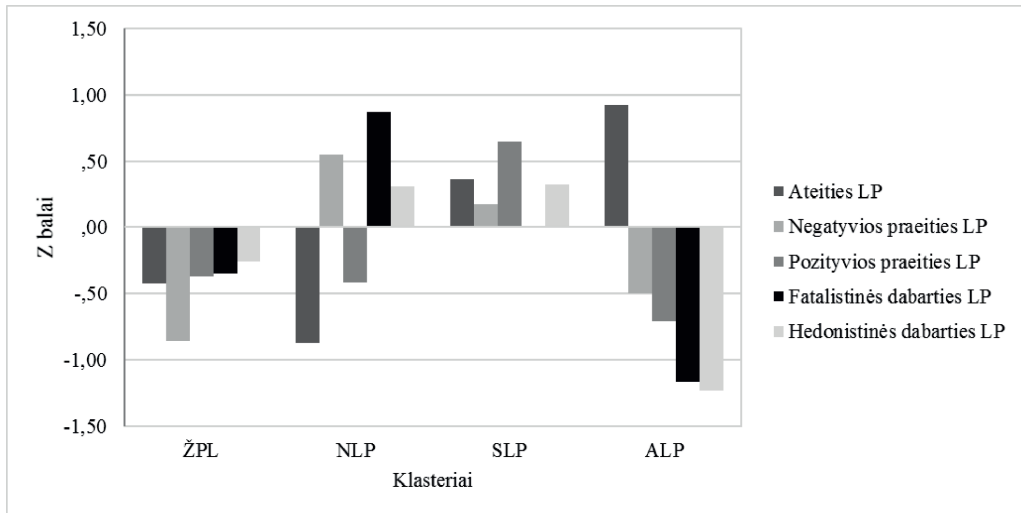
Poskalė	<i>M</i> (<i>SD</i>)	Negaty- vios pra- eities LP	Hedo- nisti- nės dabarties LP	Ateities LP	Pozity- vios pra- eities LP	Fata- listinės dabarties LP	Noras su- mažinti ati- dėlioimą
Akademi- nis atidėlio- jimas	33,95 (5,54)	0,14***	0,15***	-0,19***	0,08*	0,18***	0,58***
Noras sumažinti atidėlioimą	18,88 (5,54)	0,14***	0,11**	0,07	0,14**	0,07	
<i>M</i> (<i>SD</i>)		3,51 (0,56)	2,94 (0,65)	3,58 (0,57)	2,79 (0,57)	3,34 (0,51)	

* $p < 0,05$. ** $p < 0,01$. *** $p < 0,001$.

Kaip matyti iš 1 lentelėje pateikiamų duomenų, akademinis atidėliojimas siejasi su mažiau išreikšta ateities bei labiau išreikštomis abiem praeities ir dabarties laiko perspektyvomis. Noras sumažinti atidėliojimą nesisieja su ateities bei fatalistinės dabarties laiko perspektyvomis, su likusiomis laiko perspektyvomis koreliuoja teigiamai. Reikia pastebėti, kad koreliacijos nėra stiprios (r iki 0,19). Atidėliojimas ir noras sumažinti atidėliojimą tarpusavyje koreliuoja ($r = 0,58$; $p < 0,001$).

Atlikus hierarchinę klasterinę analizę, buvo išskirti keturi laiko perspektyvos klasteriai, kuriuos galima apibūdinti taip (Pav.):

- Žemos projekcijos laiko atžvilgiu klasteris (17 proc. tyrimo dalyvių) – visos laiko perspektyvos išreikštos mažiau nei vidutiniškai;
- Negatyvios laiko perspektyvos klasteris (25 proc. tyrimo dalyvių) – aukšti negatyvios praeities, fatalistinės bei hedonistinės dabarties laiko perspektyvų įverčiai;
- Subalansuotos laiko perspektyvos (SLP) klasteris (44 proc. tyrimo dalyvių) – aukštesni už vidurkį ateities, pozityvios praeities bei hedonistinės dabarties laiko perspektyvų įverčiai. Šio klasterio ypatumas – kiek aukštesni nei vidurkis negatyvios praeities laiko perspektyvos įverčiai;
- Ateities laiko perspektyvos klasteris (14 proc. tyrimo dalyvių) – išreikšta ateities laiko perspektyva, kitų laiko perspektyvų įverčiai žemi.

Pav. Laiko perspektyvų išreikštumas klasteriuose. ŽPL – žemos projekcijos laiko atžvilgiu klasteris; NLP – negatyvios laiko perspektyvos klasteris; SLP – subalansuotos laiko perspektyvos klasteris; ALP – ateities laiko perspektyvos klasteris.

Išskyrus klasterius, buvo atlikta akademinio atidėliojimo ir noro sumažinti atidėliojimą išreikštumo analizė laiko perspektyvos klasteriuose. Buvo rastas statistiškai reikšmingas bendras priklausomųjų kintamųjų (akademinio atidėliojimo ir noro sumažinti

atidėliojimą) skirtumas laiko perspektyvos klasteriuose ($F(6, 1270) = 7,08; p < 0,001$; Vilkso lamda (angl. *Wilk's Lambda*) = 0,94; dalinė $\eta^2 = 0,03$). Analizuojant priklausomuosius kintamuosius atskirai, skirtumai nustatyti abiem atvejais, net ir taikant Bonferonio (angl. *Bonferroni*) pataisą (žr. 2 lentelę).

2 lentelė

Akademinio atidėliojimo ir noro sumažinti atidėliojimą išreikštumas laiko perspektyvos klasteriuose

Poskalė	ŽPL	NLP	SLP	ALP	F (df = 3,636)	p	Dalinė η^2
	M (SD)	M (SD)	M (SD)	M (SD)			
Akademinis atidėliojimas	33,21 (6,51)	35,19 (6,59) ^d	34,29 (6,49) ^d	31,41 (6,46) ^{bc}	7,31	< 0,001	0,03
Noras sumažinti atidėliojimą	18,05 (5,20) ^c	18,37 (5,06) ^c	19,85 (5,66) ^{abd}	17,77 (6,04) ^c	5,23	0,001	0,02

Pastaba. Atskirai pateikti grupių palyginimai (angl. *tests of between-subjects effects*), alfa lygmuo su Bonferonio pataisa – 0,025; poriniams palyginimams taikytas Bonferonio *post hoc* kriterijus. ŽPL – žemos projekcijos laike klasteris; NLP – negatyvios laiko perspektyvos klasteris; SLP – subalansuotos laiko perspektyvos klasteris; ALP – ateities laiko perspektyvos klasteris.

^a – nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas, palyginti su ŽPL klasteriu, $p < 0,05$; ^b – nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas, palyginti su NLP klasteriu, $p < 0,05$; ^c – nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas, palyginti su SLP klasteriu, $p < 0,05$; ^d – nustatytas statistiškai reikšmingas skirtumas, palyginti su ALP klasteriu, $p < 0,05$.

Analizuojant akademinį atidėliojimą, nustatyta, kad į ateities laiko perspektyvos klasterį patekę studentai yra linkę atidėlioti mažiau nei į negatyvios laiko perspektyvos ir subalansuotos laiko perspektyvos klasterius patekę studentai. Noras sumažinti atidėliojimą subalansuotos laiko perspektyvos klasteryje statistiškai reikšmingai skiriasi nuo visų kitų klasterių. Pastarojo klasterio atstovai nori sumažinti atidėliojimą labiau nei visų kitų klasterių atstovai.

Abiem atvejais skirtumų tarp klasterių negalima laikyti stipriais, nes efekto dydis (dalinė η^2) yra 0,02–0,03.

Diskusija

Šiuo tyrimu buvo siekiama atskleisti studentų akademinio atidėliojimo ir noro sumažinti atidėliojimą raišką skirtinguose laiko perspektyvos klasteriuose. Atlikus hierarchinę klasterinę analizę, buvo išskirti keturi laiko perspektyvos klasteriai, kurių kiekvienam yra būdingas tam tikras penkių laiko perspektyvų išreikštumo santykis, nustatyti akademinio atidėliojimo ir noro sumažinti atidėliojimą išreikštumo kiekviename išskirtame klasteryje skirtumai.

Laiko perspektyvos klasteriai

Daugiausiai tyrimo dalyvių (44 proc.) patenka į subalansuotos laiko perspektyvos klasterį. Svarbu paminėti, kad, palyginti su J. N. Boydo ir P. G. Zimbardo (2005) apibūdinta subalansuota laiko perspektyva, šiame tyrime SLP klasteris pasižymi kiek stipriau išreikšta negatyvios praeities laiko perspektyva. Tai rodo, kad šio klasterio atstovai yra linkę kiek daugiau, nei nurodo teorinės prielaidos (Boyd ir Zimbardo, 2005; Boniwell ir Zimbardo, 2004), dėmesio skirti nemaloniems įvykiams praetyje. Tai galbūt paaiškina gan didelį tyrimo dalyvių skaičių, patekusį į SLP klasterį, ir tai nėra būdinga tokio tipo tyrimams, kuriuose šio klasterio apimtis paprastai siekia iki 30 proc. (Boniwell, Osin, Linley ir Ivanchenko, 2010; Daukantaitė, 2015; Sircova et al., 2015). SLP klasteris taip pat kiek skiriasi (negatyvios praeities, fatalistinės dabarties ir hedonistinės dabarties LP įverčiais) nuo A. Sircovos ir kt. (2015) išskirto SLP klasterio. Šių skirtumų priežastys gali būti kelios: kultūriniai skirtumai (gali būti, kad Lietuvos gyventojams dėl istorinės praeities ar kitų aplinkybių būdingas didesnis negatyvios praeities išreikštumas), LP raida (gali būti, kad su amžiumi SLP raiška „grynėtų“ ir negatyvios praeities LP įtaka mažėtų) arba tai gali sietis su imties charakteristikomis (studentų imtis, dominuoja merginos).

Antroje vietoje pagal tyrimo dalyvių, patekusių į klasterį, skaičių, yra negatyvios laiko perspektyvos klasteris. Jis apima 25 proc. tyrimo imties. Šis klasteris apima studentus, kuriems praeitis asocijuojasi su nemaloniais įvykiais, jie nėra orientuoti į ateities tikslus, nesirūpina elgesio pasekmėmis dėl dabarties malonumų ir tikėjimo, kad nuo jų elgesio niekas nepriklauso. Išskirtas klasteris yra panašus į A. Sircovos ir kt. (2015) išskirtą negatyvios LP klasterį bei A. Kairio ir kt. (2013) tyrime išskirtą negatyvios praeities – fatalizmo klasterį, nors, palyginti su pastaruoju, pastebimas ir skirtumas – jame aptikti kiek aukštesni pozityvios praeities laiko perspektyvos įverčiai.

Į žemos projekcijos laike ir ateities laiko perspektyvos klasterius pateko mažiausiai studentų (atitinkamai 17 ir 14 proc.). Žemos projekcijos laike klasterio atstovai pasižymi tuo, jog jie nėra linkę orientotis nė į vieną laiko zoną – jie neteikia svarbos nei ateičiai, nei praeičiai, nei dabarčiai. Praeitis (ypač nemalonūs praeities išgyvenimai) jiems ypač mažai reikšminga. A. Kairio ir kt. (2013) tyrime į šį klasterį pateko daugiausiai studentų (28,5 proc.). Svarbu paminėti, kad nuo mūsų tyrime išskirto klasterio pastarasis skiriasi didesniais negatyvios praeities ir fatalistinės dabarties įverčiais. A. Sircovos ir kt. (2015) tyrime panašios sandaros klasteris pavadintas vidutiniškai fatalistiniu ir atspindi panašų laiko perspektyvų įverčių pasiskirstymą.

Ateities laiko perspektyvos klasteris jungia tyrimo dalyvius, labiausiai orientuotus į ateitį. Jie rūpinasi savo elgesio pasekmėmis, nėra linkę neapgalvotai rizikuoti (Boyd ir Zimbardo, 2005; Boniwell ir Zimbardo, 2004). Į praeitį ir ypač į dabartį jie nėra orientuoti. Šis klasteris daugiau ar mažiau atitinka A. Kairio ir kt. (2013) tyrime išskirtą ateities klasterį. Kaip jau buvo minėta, aptariant SLP klasterį, gali būti, kad studentų LP dar nėra baigusi formuotis, todėl tikėtina, kad dalis studentų vėliau iš SLP klasterio pateks į kitus tris klasterius.

Taigi, analizė rodo, kad laiko perspektyva yra sudėtingesnis konstruktas nei penkių laiko perspektyvų suma ir vien atskirų laiko perspektyvų ir akademinio atidėlio jimo sąsajų analizės nepakanka. Todėl šioje diskusijoje daugiau dėmesio bus skiriama laiko perspektyvos klasteriams ir akademinio atidėlio jimo raiškai juose, tačiau pradžioje trumpai bus aptartos pavienių laiko perspektyvų ir akademinio atidėlio jimo sąsajos.

Sąsajos tarp akademinio atidėlio jimo, noro sumažinti atidėlio jimą ir LP

Tyrimų (Gupta, 2012; Jackson et al., 2003) ir metaanalizės (Sirois, 2014) rezultatai rodo, kad konkrečių laiko perspektyvų ir atidėlio jimo ryšiai egzistuoja. Ateities laiko perspektyva yra susijusi su mažesniu atidėlio jimu, tai rasta ir šiame tyrime, matuojant akademinį atidėlio jimą. Kitos laiko perspektyvos su atidėlio jimu susijusios teigiamais ryšiais (išskyrus nevienareikšmiškas negatyvios LP ir atidėlio jimo sąsajas) (Gupta, 2012; Jackson et al., 2003; Sirois, 2014), šiame tyrime šios tendencijos taip pat stebimos – akademinis atidėlio jimas yra teigiamai susijęs su visomis kitomis laiko perspektyvomis.

Akademinio atidėlio jimo ir noro sumažinti atidėlio jimą raiška LP klasteriuose

Atidėlio jimo ir noro mažinti atidėlio jimą skirtumai tarp klasterių nėra dideli (dalinė $\eta^2 = 0,02-0,03$), tačiau atskleidžia tendencijas, kurios neįžvelgiamos analizuojant atskirų laiko perspektyvų ir akademinio atidėlio jimo reiškinių sąsajas.

Į subalansuotos laiko perspektyvos klasterį patekę studentai nėra mažiausiai atidėlio jantys. Jie atidėlio ja daugiau nei ateities laiko perspektyvos klasterio atstovai. Nustatyta, kad į ateities LP klasterį patekę studentai yra stipriai orientuoti į ateitį, o kitoms laiko zonoms teikia gerokai mažiau reikšmės. Tai rodo, kad jie yra stipriai susikoncentravę į ateities tikslus ir jų siekia, aukodami dabarties malonumus bei negalvodami apie praeitį (Boyd ir Zimbardo, 2005; Boniwell ir Zimbardo, 2004). Natūralu, kad tokiomis charakteristikomis pasižymintys studentai nėra linkę atidėlio ti akademinį veiklą, kurios yra susijusios su jų ateitimi (galimai karjera), arba yra linkę jas atidėlio ti mažiau. Į subalansuotos laiko perspektyvos klasterį patekę asmenys pasižymi charakteristikomis, kurios gali skatinti kiek didesnę studentų atidėlio jimą. Kaip rodo šiame tyrime gauti rezultatai, į subalansuotos laiko perspektyvos klasterį patekę studentai pasižymi kiek labiau išreikštais negatyvios praeities laiko perspektyvos įverčiais. Taigi nepaisant to, jog subalansuotos laiko perspektyvos klasterio atstovai geba remtis adekvačia laiko perspektyva atitinkamoje situacijoje (Keough, Zimbardo ir Boyd, 1999), galima manyti, kad būtent kiek didesnis susitelkimas ties neigiamais praeities įvykiais gali prisidėti prie bereikalingo suplanuotų darbų vilkinimo. Be to, nustatyta, kad šie asmenys labiau nei kitų klasterių atstovai nori sumažinti atidėlio jimą. Kadangi atidėlio jimas sukelia subjektyvų diskomfortą, tokie rezultatai visai logiški. Galima manyti, kad asmenys yra mažiausiai linkę atidėlio ti tada, kai jie orientuoti į ateitį ir orientacijos į ateitį poveikio nemonifikuoja kitos laiko perspektyvos.

Nustatyta, kad į negatyvios laiko perspektyvos klasterį patekę studentai linkę atidėlioti daugiau nei tie, kurie pateko į ateities laiko perspektyvos klasterį. Tokį skirtumą galbūt galėjo paveikti tai, jog studentai, patekę į negatyvios laiko perspektyvos klasterį, išsiskiria stipria orientacija ne tik į nemalonius išgyvenimus praeityje, bet ir bejėgišku požiūriu į savo elgesio pasekmes (Boyd ir Zimbardo, 2005; Boniwell ir Zimbardo, 2004), palyginti su ateities LP klasterio atstovais. Taigi gali būti, kad į negatyvios laiko perspektyvos klasterį patekę studentai prisimena ankstesnes nesėkmes, susijusias su akademinė veikla, todėl dėl patiriamų neigiamų emocijų yra linkę atidėti veiklų atlikimą. Be to, jie nelinkę manyti, kad, pavyzdžiui, laiku pradėtos atlikti užduotys atneš geresnių rezultatų, todėl nėra linkę jų pradėti laiku. Šie tyrimo rezultatai rodo, kad tiek negatyvios LP klasterį, tiek akademinį atidėjimą sieja negatyvių emocijų patyrimas, taigi būtent neigiamų emocijų patyrimas gali būti vienas iš mechanizmų, siejančių LP ir akademinį atidėjimą.

Tyrimo ribotumai

Didžiausius tyrimo ribotumus galima sieti su tyrimo imties charakteristikomis. Pirmą, imtis sudaryta patogiosios atrankos principu, o tai neleidžia generalizuoti rezultatų. Reprezentatyvios imties tyrimas leistų patikrinti šiame tyrime gautas tendencijas. Antra, imtyje vyrauja jauni asmenys (studentai, kurių amžiaus vidurkis – 21,98 metų), dauguma jų – merginos. Tai neleidžia išvelgti atskirų LP ir jų klasterių struktūros pokyčių vėlesniais gyvenimo periodais, kurie, remiantis kai kuriomis prielaidomis, galėtų būti reikšmingi aiškinant pasirinktų kintamųjų sąsajas. Remiantis prielaida, kad laiko perspektyva yra konstruktas, panašus į asmenybės bruožą (Kairys ir Liniauskaitė, 2015), tikėtina, kad daugumos tirtų studentų laiko perspektyva dar nėra visiškai susiformavusi.

Tą patį tektų pažymėti ir kalbant apie antrąjį – atidėjimo – reiškinį: su amžiumi kinta atidėjimo charakteristikos. Metaanalizių (Steel, 2007; Van Eerde, 2003) bei P. Steelo ir J. R. Ferrari tyrimo (2013) rezultatai rodo, kad jaunesni žmonės yra linkę labiau atidėlioti nei vyresni.

Apibendrinant galima teigti, jog buvo nustatyti studentų akademinio atidėjimo ir noro sumažinti atidėjimą skirtumai įvairiuose laiko perspektyvos klasteriuose. Gauta, jog į ateities laiko perspektyvos klasterį patekę studentai yra linkę atidėlioti mažiau nei į subalansuotos laiko perspektyvos klasterį patekę studentai. Taip pat nustatyta, jog negatyvios laiko perspektyvos klasterio atstovai atidėloja daugiau nei ateities laiko perspektyvos klasterio atstovai. Subalansuotos laiko perspektyvos klasterio atstovai linkę norėti sumažinti atidėjimą labiau nei visų kitų klasterių atstovai.

Literatūra

- Birkás, B. ir Csathó, A. (2015). Size the day: The time perspectives of the Dark Triad [Įvertink savo dieną: tamsiosios triados laiko perspektyvos]. *Personality and Individual Differences*, 86, 318–320. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.06.035>
- Boniwell, I. ir Zimbardo, P. G. (2004). Balancing one's time perspective in pursuit of optimal functioning [Laiko perspektyvos sustygvimas siekiant veikti optimaliai]. Iš P. A. Linley ir S. Joseph (Red.), *Positive psychology in practice* (p. 165–178). New Jersey: John Wiley & Sons. <https://doi.org/10.1002/9780470939338.fmatter>
- Boniwell, I., Osin, E., Linley, P. A. ir Ivanchenko, G. V. (2010). A question of balance: Time perspective and well-being in British and Russian samples [Klausimas dėl pusiausvyros: laiko perspektyva ir gerovė remiantis britų ir rusų pavyzdžiais]. *The Journal of Positive Psychology*, 5(1), 24–40. <https://doi.org/10.1080/17439760903271181>
- Boyd, J. N. ir Zimbardo, P. G. (2005). Time perspective, health, and risk taking [Laiko perspektyva, sveikata ir rizikavimas]. Iš A. Strathman ir J. Joireman (Red.), *Understanding behavior in the context of time: Theory, research, and application* (p. 85–107). Mahwah, NJ, US: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Chu, A. H. C. ir Choi, J. N. (2005). Rethinking procrastination: Positive effects of “active” procrastination behavior on attitudes and performance [Dar kartą apmąstant atidėliojimą: teigiamas „aktyvaus“ atidėliojimo poveikis požiūriui ir darbų atlikimui]. *The Journal of Social Psychology*, 145(3), 245–264. <https://doi.org/10.3200/SOCP.145.3.245-264>
- Clariana, M., Gotzens, C., Badia, M. ir Cladellas, R. (2012). Procrastination and cheating from secondary school to university [Atidėliojimas ir nusirašinėjimas nuo vidurinės mokyklos iki universiteto]. *Electronic Journal of Research in Educational Psychology*, 10(2), 737–754.
- Daukantaitė, D. (2015). Time perspective and mental health continuum: What are the time perspective profiles of flourishing, moderately mentally healthy, and languishing individuals? [Laiko perspektyva ir psichinės sveikatos aplinka: kokie yra sėkmingų, vidutiniškai psichiškai sveikų ir silpnų individų laiko perspektyvos modeliai?]. *Social Inquiry Into Well-Being*, 1(2), 12–24. <https://doi.org/10.13165/SIIW-15-1-2-02>
- Glick, D. M., Millstein, D. J. ir Orsillo, S. M. (2014). A preliminary investigation of the role of psychological inflexibility in academic procrastination [Psichologinio nelankstumo poveikio akademiniam atidėliojimui bandomasis tyrimas]. *Journal of Contextual Behavioral Science*, 3(2), 81–88. <https://doi.org/10.1016/j.jcbs.2014.04.002>
- Grunschel, C., Schwinger, M., Steinmayr, R. ir Fries, S. (2016). Effects of using motivational regulation strategies on students' academic procrastination, academic performance, and well-being [Naudojimosi motyvacinių taisyklių strategijomis poveikis besimokančiųjų akademiniam atidėliojimui, mokymosi rezultatams ir gerovei]. *Learning and Individual Differences*, 49, 162–170. <https://doi.org/10.1016/j.lindif.2016.06.008>

- Gupta, R., Hershey, D. A. ir Gaur, J. (2012). Time perspective and procrastination in the workplace: An empirical investigation [Laiko perspektyva ir atidėliojimas darbe: empirinis tyrimas]. *Current Psychology*, 31(2), 195–211. <https://doi.org/10.1007/s12144-012-9136-3>
- Jackson, T., Fritch, A., Nagasaka, T. ir Pope, L. (2003). Procrastination and perceptions of past, present, and future [Atidėliojimas ir praeities, dabarties bei ateities suvokimas]. *Individual Differences Research*, 1(1), 17–28.
- Kachgal, M. M., Hansen, L. S. ir Nutter, K. J. (2001). Academic procrastination prevention/intervention: Strategies and recommendations [Akademiniio atidėliojimo prevencija / intervencija: strategijos ir rekomendacijos]. *Journal of Developmental Education*, 25(1), 14–24.
- Kairys, A. ir Liniauskaitė, A. (2015). Time Perspective and Personality [Laiko perspektyva ir asmenybė]. Iš M. Stolarsky, F. Fieulaine ir W. van Beek (Red.), *Time perspective theory: Review, research and application* (p. 99–115). Cham: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-07368-2_6
- Kairys, A., Urbanavičiūtė, I., Pociūtė, B. ir Liniauskaitė, A. (2013). Vyresniųjų klasių mokinių ir studentų laiko perspektyvos bei karjeros planavimo gebėjimų sąsajos. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 31, 30–46. <https://doi.org/10.15388/ActPaed.2013.31.2517>
- Keough, K. A., Zimbardo, P. G. ir Boyd, J. N. (1999). Who's smoking, drinking, and using drugs? Time perspective as a predictor of substance use [Kas rūko, vartoja alkoholį ir narkotikus? Laiko perspektyva kaip priemonė kvaišalų vartojimui prognozuoti]. *Basic and Applied Social Psychology*, 21(2), 149–164. <https://doi.org/10.1207/S15324834BA210207>
- Kim, K. R. ir Seo, E. H. (2015). The relationship between procrastination and academic performance: A meta-analysis [Ryšys tarp atidėliojimo ir mokymosi rezultatų: metaanalizė]. *Personality and Individual Differences*, 82, 26–33. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2015.02.038>
- Kim, S., Fernandez, S. ir Terrier, L. (2017). Procrastination, personality traits, and academic performance: When active and passive procrastination tell a different story [Atidėliojimas, asmenybės bruožai ir mokymosi rezultatai: kada aktyvus ir pasyvus atidėliojimas duoda skirtingus rezultatus]. *Personality and Individual Differences*, 108, 154–157. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2016.12.021>
- Klingsieck, K. B. (2013). Procrastination in different life-domains: Is procrastination domain specific? [Atidėliojimas skirtingose gyvenimo srityse: ar atidėliojimas tam tikroje srityje yra specifinis?]. *Current Psychology*, 32(2), 175–185. <https://doi.org/10.1007/s12144-013-9171-8>
- Knaus, W. J. (2000). Procrastination, blame, and change [Atidėliojimas, kaltė ir pokyčiai]. *Journal of Social Behavior & Personality*, 15(5), 53–66.
- Liniauskaitė, A. (2007). Psichologinio laiko klausimynas: psichometrinės charakteristikos. *Psichologija*, 36, 44–59.
- Liniauskaitė, A. ir Kairys, A. (2009). The Lithuanian version of the Zimbardo time perspective inventory (ZTPI) [Lietuviška Zimbardo laiko perspektyvos klausimyno (ZTPI) versija]. *Psichologija*, 40, 66–87.
- Lowinger, R. J., He, Z., Lin, M. ir Chang, M. (2014). The impact of academic self-efficacy, acculturation difficulties, and language abilities on procrastination behavior in Chinese

- international students [Akademinių saviveiksmingumo, akulturacijos sunkumų ir kalbinių įgūdžių įtaka tarptautinių kinų studentų atidėliojimui]. *College Student Journal*, 48(1), 141–152.
- Oertelytė, I. (2009). *Akademinis atidėliojimas: ryšys su nerimu ir psichologine gerove*: Bakaluro darbas. Vilniaus universitetas, Vilnius.
- Onwuegbuzie, A. J. (2004). Academic procrastination and statistics anxiety [Akademiniis atidėliojimas ir nerimas dėl statistikos]. *Assessment & Evaluation in Higher Education*, 29(1), 3–18. <https://doi.org/10.1080/0260293042000160384>
- Özer, B. U. ir Ferrari, J. R. (2011). Gender orientation and academic procrastination: Exploring Turkish high school students [Lytis ir akademiniis atidėliojimas: turkų vidurinių mokyklų moksleivių tyrimas]. *Individual Differences Research*, 9(1), 33–40.
- Özer, B. U., Nemir, A. ir Ferrari, J. R. (2009). Exploring academic procrastination among Turkish students: Possible gender differences in prevalence and reasons [Akademiniis atidėliojimo tarp turkų studentų tyrimas: paplitimas ir priežastys dėl lyčių skirtumų]. *The Journal of Social Psychology*, 149(2), 241–257. <https://doi.org/10.3200/SOCP.149.2.241-257>
- Pychyl, T. A., Morin, R. W. ir Salmon, B. R. (2000). Procrastination and the planning fallacy: An examination of the study habits of university students [Atidėliojimas ir planavimo klaidos: universiteto studentų mokymosi įpročių tyrimas]. *Journal of Social Behavior & Personality*, 15(5), 135–150.
- Sircova, A., Van de Vijver, F. J. R., Osin, E., Milfont, T. L., Fioulaine, N., Kislali-Erginbilgic, A., et al. (2015). Time perspective profiles and cultures [Laiko perspektyvos modeliai ir kultūros]. Iš M. Stolarski, N. Fioulaine ir W. van Beek (Red.), *Time perspective theory; Review, research and application; Essays in honor of Philip G. Zimbardo* (p. 169–187). Switzerland: Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-07368-2_11
- Sirois, F. M. (2014). Out of sight, out of time? A meta-analytic investigation of procrastination and time perspective [Nematau, vadinasi, nėra laiko? Metaanalitinis atidėliojimo ir laiko perspektyvos tyrimas]. *European Journal of Personality*, 28(5), 511–520. <https://doi.org/10.1002/per.1947>
- Sobol-Kwapinska, M. ir Jankowski, T. J. (2016). Positive time: Balanced time perspective and positive orientation [Teigiamas laikas: subalansuota laiko perspektyva ir teigiama orientacija]. *Journal of Happiness Studies*, 17(4), 1511–1528. <https://doi.org/10.1007/s10902-015-9656-2>
- Solomon, L. J. ir Rothblum, E. D. (1984). Academic procrastination: Frequency and cognitive-behavioral correlates [Akademiniis atidėliojimas: ryšys tarp dažnio ir kognityvinės elgsenos]. *Journal of Counseling Psychology*, 31(4), 503–509. <https://doi.org/10.1037/0022-0167.31.4.503>
- Steel, P. (2007). The nature of procrastination: A meta-analytic and theoretical review of quintessential self-regulatory failure [Atidėliojimo prigimtis: metaanalitinė ir teorinė esmingiausios savireguliacijos nesėkmės apžvalga]. *Psychological Bulletin*, 133(1), 65–94. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.133.1.65>
- Steel, P. ir Ferrari, J. (2013). Sex, education and procrastination: An epidemiological study of procrastinators' characteristics from a global sample [Lytis, mokymasis ir atidėliojimas: epidemiologinė atidėliojantiesiems būdingų savybių studija remiantis pavyzdžiais iš viso

- pasaulio]. *European Journal of Personality Characteristics from a Global Sample*, 27(1), 51–58. <https://doi.org/10.1002/per.1851>
- Sureda-Negre, J. S., Comas-Forgas, R. ir Oliver-Trobat, M. F. (2015). Academic plagiarism among secondary and high school students: Differences in gender and procrastination [Akademiniis plagiavimas tarp vidurinių mokyklų ir gimnazijų moksleivių: atidėliojimo ir lyčių skirtumai]. *Media Education Research Journal*, 44(21), 103–110. <https://doi.org/10.3916/C44-2015-11>
- Tice, D. M. ir Baumeister, R. F. (1997). Longitudinal study of procrastination, performance, stress, and health: The costs and benefits of dawdling [Ilgalaikė atidėliojimo, pasiekimų, streso ir sveikatos studija: dykinėjimo kaina ir nauda]. *Psychological Science*, 8(6), 454–458. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9280.1997.tb00460.x>
- Van Eerde, W. (2003). A meta-analytically derived nomological network of procrastination [Nomologinis atidėliojimo tinklas, sudarytas metaanalitiniu principu]. *Personality and Individual Differences*, 35(6), 1401–1418. [https://doi.org/10.1016/S0191-8869\(02\)00358-6](https://doi.org/10.1016/S0191-8869(02)00358-6)
- Vansteenkiste, M., Sierens, E., Soenens, B., Luyckx, K. ir Lens, W. (2009). Motivational profiles from a self-determination perspective: The quality of motivation matters [Motyvaciniai modeliai iš apsisprendimo perspektyvos: motyvacijos kokybė]. *Journal of Educational Psychology*, 101(3), 671–688. <https://doi.org/10.1037/a0015083>
- Zhang, J. W., Howell, R. T. ir Stolarski, M. (2013). Comparing three methods to measure a balanced time perspective: The relationship between a balanced time perspective and subjective well-being [Trijų metodų palyginimas subalansuotai laiko perspektyvai nustatyti: ryšys tarp subalansuotos laiko perspektyvos ir subjektyvios gerovės]. *Journal of Happiness Studies*, 14(1), 169–184. <https://doi.org/10.1007/s10902-012-9322-x>
- Zimbardo, P. G. ir Boyd, J. N. (1999). Putting time in perspective: A valid, reliable individual-difference metric [Žvilgsnis į perspektyvą: validus, patikimas individualių skirtumų matas]. *Journal of Personality and Social Psychology*, 77(6), 1271–1288. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.77.6.1271>

Time Perspective and Academic Procrastination Among University Students: Cluster Analysis

Raimonda Sadauskaitė¹, Audronė Liniauskaitė², Antanas Kairys³, Renata Ubavičiūtė⁴, Gerda Tėvelytė⁵

¹ Klaipėda University, Faculty of Humanities and Education Sciences, Department of Psychology, 5 Salomėjos Nėries St., LT-92227 Klaipėda, Lithuania, raimonda.sadauskaite@ku.lt

² Klaipėda University, Faculty of Humanities and Education Sciences, Department of Psychology, 5 Salomėjos Nėries St., LT-92227 Klaipėda, Lithuania, audrone.liniauskaite@gmail.com

³ Vilnius University, Faculty of Philosophy, Department of General Psychology, 9/1 Universiteto St., LT-01513 Vilnius, Lithuania, antanas.kairys@fsf.vu.lt

⁴ Klaipėda University, Faculty of Humanities and Education Sciences, Department of Psychology, 5 Salomėjos Nėries St., LT-92227 Klaipėda, Lithuania, renata.ubaviciute@gmail.com

⁵ Klaipėda University, Faculty of Humanities and Education Sciences, Department of Psychology, 5 Salomėjos Nėries St., LT-92227 Klaipėda, Lithuania, tevelyte.gerda@gmail.com

Summary

The aim of this research was to explore academic procrastination among university students and their interest in decreasing it in different time perspective clusters. 652 university students with an age range between 18 and 52 participated in the research. Academic procrastination and willingness to decrease it was measured by the Procrastination Assessment Scale for Students (PASS), while time perspective was assessed by the Zimbardo Time Perspective Inventory (ZTPI). Hierarchical cluster analysis was applied, and four time perspective patterns were distinguished with some significant differences in students academic procrastination and interest in decreasing it. The research has revealed that students in the future time perspective cluster procrastinate less than the ones in the negative time perspective or balanced time perspective clusters. Students in the balanced time perspective cluster show interest in decreasing their procrastination more than students in any other cluster.

Keywords: *academic procrastination, time perspective, time perspective clusters.*

Gauta 2017 06 16 / Received 16 06 2017
Priimta 2017 08 14 / Accepted 14 08 2017